

knjige i ideje

Đurđica Cvitanović: arhitekt kuno waidmann

društvo
historičara umjetnosti
hrvatske
zagreb, 1969.

ivo maroević

Studija Đurđice Cvitanović o arhitektu Kuni Waidmannu treća je knjiga o arhitekturi, a šesnaesta uopće među knjigama koje su izašle u nakladi Društva historičara umjetnosti Hrvatske. Time se djelomice smanjuje nerazmjer koji je u nakladi Društva postojao između edicija iz područja slikarstva i kiparstva na jednoj, a arhitekture na drugoj strani. Edicija dobiva na značenju, a pojava svakog novog djela iz oblasti arhitekture znači nesumnjiv napredak za nakladnu djelatnost Društva u cjelini, i za povijest naše arhitekture još jednu kariku više u lancu imena kojih će proučena i objelodanjena djela biti od neprocjenjive koristi za buduće sintetičke preglede arhitekture i graditeljstva pojedinih razdoblja.

Đurđica Cvitanović je prezentiranjem Waidmannova djela, premda ograničivši ga gotovo isključivo na Zagreb u prostornom, a na posljednja dva desetljeća devetnaestog

stoljeća u vremenskom smislu, omogućila da načinimo još jedan veliki korak naprijed u vrednovanju i spoznavanju neostilske arhitekture prošlog stoljeća. Studija o Waidmannu nema dimenzije monografske obrade, iako je načinom veoma blizu; dometom ostaje po nešto nedorečena u odnosu na Zagreb, a opsegom ne doseže dokraja monografski značaj.

Uz kraći uvod, opis života Waidmannova i sažeti sintetički zaključak, studija obuhvaća dva temeljna dijela: tipološku obradu zgrada koje je Waidmann gradio u Zagrebu, uz nazočnu, ali ne odviše naglašenu i često dosta nejasnu genezu njegova stvaralačkog djelovanja, i katalog u kojemu su kronološkim redom, uz osnovni opis i podatke, prikazane sve zgrade koje je Waidmann u Zagrebu gradio. Popisi nepotpunih atribucija, izgubljenih radova, izvedbi po projektima drugih autora, radova izvan Zagreba i u inozemstvu, zajedno s popisom originalnih planova koji su sačuvani u arhivi obitelji Waidmann, sasvim jasno određuju pravac prema monografskom zaokruživanju Waidmannova profila. Četrdesetak tabli s tlocrtima i fotografijama i niz reproduciranih originalnih planova u katalogu bogat su ilustrativni materijal, koji upotpunjuje pisanu riječ i cjelokupnoj znanstvenoj studiji daje nužno potrebnu vizuelnu dimenziju.

Zaista je šteta da je neujednačena kvaliteta tiska umanjila vrijednost fotografija u tablama, koje je majstorski snimio Nino Vranić.

Waidmann dolazi u Zagreb godine 1877, u trenutku kad Zagreb počinje intenzivno rasti, i kad doživljava pravu graditeljsku ekspanziju. To je vrijeme Bolléa i Kršnjavoga, velikih gradnji nakon potresa, vrijeme nastajanja i provedbe detaljnih urbanističkih planova, Lenuzzijeve potkove i težnji prema više nego dvokatnom Zagrebu. To tako dinamično razdoblje, u kome već intenzivno djeluju strukovna društva arhitekata, vrijeme u kome se pojavljuje niz domaćih arhite-

kata i kad se vodi borba za što samostalniji i nezavisniji gospodarski napredak Hrvatske, pogađuje njegovu dolasku, jer on ne dolazi u Zagreb kao anonimni graditelj koji teži za afirmacijom, već kao afirmirani arhitekt, školovan u Stuttgartu, tridesetogodišnjak, u naponu kreativne snage.

Dolazi, i svoju djelatnost usmjerava u dva pravca, na gradnju stambenih zgrada i velikih društvenih narudžbi. Započinje s velikom bolnicom za duševne bolesti u Stenjevcu kraj Zagreba, u kojoj dispozicijom baroknog dvorca, sa simetričnim ugođajem središnjeg rizalita i adekvatnom hortikulturom, pruža maksimalnu prilagođenost namjeni. Nakon toga se čitavih deset godina bavi gradnjom isključivo stambenih zgrada u kojima se može pratiti razvoj i modifikacija ideja i oblikovanja sjevernjačke renesanse koje je donio sa sobom iz Njemačke, donio i provodio, utisnuvši time pečat vlastitosti na niz zgrada koje je u to vrijeme gradió. Tu je Wellerova kuća u Đorđićevoj 10, s igrom opeke i »sgrafitta« na pročelju, Arnoldova i Priesterova u Gajevoj ulici 22 i 20 i vlastita kuća na Prilazu br. 4, koje pomolcima i zabatima, rustikom u prizemlju, a opekom na katu pokazuju oblikovno porijeklo, ali i sposobnost Waidmanna da sačuva intimnost, skladnost i odmjerenu. Kasnije veće zgrade, kao što su posebice Vargina u Ilici 34—36 i Gavellina na Trgu Republike 6, mnogo su raskošnije, kombiniraju barokne elemente u oblikovanju, a s rastvorenim prizemljem za ateljere i dućane, uz upotrebu novih konstruktivnih materijala, pokazuju čistoću modernog arhitektonskog izraza.

Dvije su temeljne pretpostavke od kojih Waidmann polazi u kreiranju stambenih zgrada: dovesti što više svjetla u unutrašnjost, što postiže gustim rasterom otvora i velikim prozorima, i tlocrtno riješiti svaku pojedinu zgradu tako da organizacija prostora bude optimalna u smislu želja i potreba investitora, a u skladu s njegovim poimanjem

prostora. Težnja prema kući s vrtom, koju po svaku cijenu želi uvući u blokovski sistem gradnje, vidljiva na kući Blümenthal u Ul. 8. maja 18, nije se mogla ostvariti u Zagrebu, u vrijeme kad počinje jagma za gradilištima i parcelama. Takav je način gradnje mogao ostvariti jedino u ljetnikovcima na Josipovcu (Ul. I. G. Kovačića) u kojima je oblikovao svoju viziju povezivanja arhitekture s hortikulturom, s pejzažem.

U velikim zgradama društvenih narudžbi, koje gradi u posljednjem desetljeću prošlog stoljeća, Waidmann je skučeniji u oblikovanju, ne samo snagom volje i želje investitora, već i zahtjevima istaknutih lokacija na kojima se takve zgrade grade. Svakako je najuspjelija od tih zgrada palača Narodnih novina na uglu Prilaza i Frankopanske ulice, koja svojim ugaonim dijelom postaje i sastavni dio Trga maršala Tita, s kasnijim kazalištem u sredini. Kupolom nad ugaonim rizalitom ona postaje naglasak, pandan zgradi Sveučilišta, doprinos vrijednosti cjeline. Zgrada učiteljske škole u Medulićevoj ulici i Društva sv. Jeronima na Tomislavovu trgu pokazuju više rutinu nego posebni kreativni napor, iako se u tlocrtu učiteljske škole osjeća posebna briga za funkcionalnost u odnosu na sadržaj.

Tvornica Franck koju gradi godine 1892/93. izlet je u gradnju industrijskih postrojenja, a urbanističko rješavanje srednjoškolskog centra, iako neizvedeno, primjer direktnog urbanističkog angažmana.

Godine 1906. Waidmann napušta Zagreb i odlazi u Graz, gdje umire desetak godina kasnije. Što je ostavio Zagrebu i ostalim mjestima gdje je gradió? Korektno izvedene zgrade u duhu posebnog neostilskog izraza na bazi sjevernonjemačke renesanse, odmjerenu u oblikovanju pročelja, funkcionalnost tlocrta, intimnost stambenih i uravnoteženu reprezentativnost javnih zgrada, humanost u odnosu prema prostoru i prema ljudima koji će

obitavati u prostoru, sklad proporcija volumena i masa, jednostavnost i principiijelnu borbu za svoja prostorna shvaćanja.

Studija Đurđice Cvitanović ukazala je na sve te Waidmannove vrijednosti dajući realnu dimenziju Waidmanna posebice u zagrebačkom kulturnom krugu, a posredno i u kulturnoj povijesti Hrvatske u cjelini. Analitičkom metodom sekcije svake pojedine iole značajnije zgrade koju je Waidmann gradió, Đ. Cvitanović je došla do zaključka o Waidmannovu doprinosu arhitekturi posljednje četvrtine prošlog stoljeća. Izrazito znanstvena metoda ovdje je upotrijebljena nešto odviše naglašeno, tako da se u većem dijelu teksta pomalo gubi ona sintetička misao koja bi morala povezivati analizom dobivene rezultate u smisleni niz, što rezultira sintetičkim zaključkom. Iscrpne deskripcije zgrada, koje pomažu da se spoznaju zakonitosti oblikovanja, malo opterećuju tekst, iako ih je katalog mogao primiti bez bojazni da bi se izgubila snaga analitičkog izražavanja u tekstu.

Unatoč tim manjim nedostacima, studija Đurđice Cvitanović o Kuni Waidmannu nesumnjiv je i koristan doprinos povijesti naše arhitekture, a posebice zagrebačkog kruga. Ona je ispunila prazninu koja je bila očita otkako je znanstveno obrađeno djelovanje Jambrišaka, Plochbergera, Strohmayera, Pfeifenbergera, Grahora i Kleina, Hönigsberga i Deutscha. Bilo je to gotovo jedino, nakon studije Đ. Cvitanović, ipak veliko, ime, koje je bilo znanstveno nepoznato. Time vrijednost studije postaje veća, jer nam nakon Waidmanna preostaje znanstvena obrada nekolicine manjih imena zagrebačkog graditeljstva prošlog stoljeća i široki otvoreni put prema sintezi, problemskoj i sintetičkoj obradi historicizma u Zagrebu. U tom kontekstu »Kuno Waidmann« Đ. Cvitanović postaje temeljno djelo za izučavanje prodora i utjecaja sjevernonjemačke renesanse u oblikovanje historicizma u nas.